

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI (SAL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

PUDUNGWANA 2021

MATSHWAO: 40

NAKO: Dihora tse 1½

Pampiri ena e na le maqephe a 15.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e na le tlhahisoleseding e latelang:

KAROLO YA A: DIPALEKGUTSHWE	(40)
KAROLO YA B: DITSHOMO	(40)
KAROLO YA C: MEQOQO	(40)
2. Araba dipotso tse tswang bukeng eo o ithutileng yona.
3. Qala potso KA NNGWE leqepheng LE LETJHA.
4. O lokela ho sehella mola ka mora karolo e nngwe le e nngwe.
5. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
6. Tlola mola ka mora karabo e nngwe le e nngwe.
7. Hlokomela tshebediso ya polelo le mopeleto.
8. O eletswa ho sebedisa nako ka tsela ena.

KAROLO YA A: Metsotso e $45 \times 2 = 90$	
KAROLO YA B: Metsotso e $45 \times 2 = 90$	
KAROLO YA C: Metsotso e $45 \times 2 = 90$	
9. Ngola ka mongolo o makgethe o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE

Leqephe lena le tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o lakatsang ho di araba, ntle le hore o bale pampiri kaofela.

KAROLO YA A: DIPALEKGUTSHWE		
Araba dipotso tsa dipalekgutshwe tseo o ithutileng tsona.		
NOMORO YA POTSO	MATSHWAO	LEQEPHE
1. 'Mpho e makatsang'	20	4
2. 'Sello le bophelo'	20	6
KAROLO YA B: DITSHOMO		
Araba dipotso tsa ditshomo tseo o ithutileng tsona.		
3. 'Nkolobe'	20	8
4. 'Ditokotoko'	20	10
KAROLO YA C: MEQOQO		
Araba dipotso ka POBEDI tsa dimeqoqo.		
5. 'Tjhelete'	20	12
6. 'Hlahlobo'	20	14

KAROLO YA A: DIPALEKGUTSHWE**MAKUMANE A THATA A BOPHELO – JM Maqubela****POTSO YA 1: 'MPHO E MAKATSANG'**

Bala qotso ena ebe o araba dipotso tse itshetlehileng hodima palekgutshwe kaofela.

TEMA YA A

Teboho a kopa ntatae ho mo hlaloseisa ka seo a se bolelang, Tjhe, ntle le tshenyo ya nako, Tlaleho a phunya seso. A kena tabeng, 'Monna, ke letseditse mosuwe Pudumo Moriri mohala, mme o mpoelletse hore wena ha o kene sekolo. Nako e se e ka lekana dibeke tse ka bang tharo jwale sena se etsahala. Wena o mpoelletse hore o qetetse ho ya sekolong maobane. Jwalo ka motho ya hloileng leshano le ho boulela bokamoso ba hao, ke rata ho ya fumana nnete mane sekolong.' Teboho a sheba fatshe. Ho tloha mona Teboho a bonahala a hloname mme a se a sa bue kapa le hona ho tsheha ha ntatae a etsa metlae jwalo ka pele ha ba ne ba qoqa ho tloha lapeng. Sekolo se ne se se se kene ha ba kena kantorong ya mosuwehlooho. 5

... Kantorong ho dutse Teboho, Tlaleho le mosuwe Pudumo Moriri. Mona Tlaleho o ntse a bolella Pudumo kamoo Teboho a ileng a hlalosa ditaba tsa sekolo kateng. 10

[E qotsitse bukeng ya *Makumane a thata a bophelo*, Maqubela, 1997:7]

- 1.1 Bolela kamano e teng dipakeng tsa Teboho le Pudumo Moriri. (1)
- 1.2 Fana ka moelelo o otlohileng wa polelo ena, 'Tlaleho a phunya seso'. (1)
- 1.3 Tlaleho le Pudumo Moriri ke batho ba botho bo ratang thuto. Tiisa karabo ya hao ka mehlala E MMEDI e tswang qotsong. (2)
- 1.4 Tlaleho ke mophetwa ya tjihitja kapa ya sephara? Tiisa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 1.5 Karolo e bapalwang ke Pudumo Moriri ke (molwantshi, molwantshuwa, mohlohleletsi). Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 1.6 Semelo sa Teboho sa ho sheba fatshe se mo hlalosa e le motho ya jwang qotsong? (2)
- 1.7 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang.

Ketsahalo e latelang e totobatsa (sesosa sa kgohlano, kgolo, sehlohlolo) ya ditaba. Fana ka lebaka la kgetho ya hao.

'Monna, mosuwe Pudumo Moriri o mpoella hore wena ha o kene sekolo.' (2)

- 1.8 Fana ka ketsahalo e bontshang sehlohlolo palekgutshweng ena. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 1.9 Ha Teboho a sa fihlelle sepheo seo ntatae a se batlang, ho tla etsahala eng ka mpho eo a e tshepisisweng? (1)
- 1.10 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang. Ngola tlhaku (A–D) feela pela nomoro.
- Polelo ee, 'Ntata Teboho ke tau mosebetsing wa sekolo,' e re fa sekapuo sefe?
- A Papiso
B Tshwantshiso
C Mothofatso
D Phetelletso (1)
- 1.11 Na o dumellana le maikutlo a titjhere Pudumo a neng a le kgahlanong le diketso tsa Teboho tsa ho lofa sekolong? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 1.12 Tshohla kamoo mongodi a hlahisang phethelo ya palekgutshweng ena. (2)
- [20]**

LE

POTSO YA 2: 'SELLO LE BOPHELO'

Bala qotso ena ebe o araba dipotso tse itshetlehileng hodima palekgutshwe kaofela ha yona.

TEMA YA B

Mona faboriking basebetsi ba ne ba qhalane jwalo ka dinku tse se nang modisa. Ba bang ba bile ba bapala morabaraba. Ha ba bona Sello, ba phasaphasa ho kgutlela mosebetsing ya bona. Sello o ne a halefile haholo. A ba kgalemella sena.

... Hara motsheare Sello a fihla mosebetsing, Ramosebetsi o ne a eme heheng ka nako ena. A halefile hoo a bileng a kgephotsa makweba molomong. Sello wa batho a hla a iponela hore kajeno ke la moepa, monyolosa thaba. 5

... Sello a iphumana a se a le ka beseng a dutse morao. Letsoho le letona le tsheheditse seledu. A tebesitse maikutlo. Lefatshe a le adile fatshe, a bona bophelo bo botjha. Bophelo ba tshokolo. Tsohle ho yena di thulametse. Di fetohile mebala ya ka mehla. Ngwana a mo kgwatha lephakong, 'Ntate Sello, bona o feta lapeng!' 10

... Ke kgwedi tse robedi Sello a lelekilwe mosebetsing. Le kajeno o ne a eso ka a fumana mosebetsi.

[E qotsitswe bukeng ya *Makumane a thata a bophelo*, Maqubela, 1997: 41–43]

2.1 Bolela seo basebetsi ba faboriki ba se etsang ha mookamedi wa bona, Sello, a le siyo mosebetsing. (2)

2.2 Hobaneng maikutlo a Sello a ferekane ho ya kamoo a hlalositsweng kateng qotsong? Tshehetsa karabo ya hao? (2)

2.3 Hlalosa hore na qwaketsano e hlahellang qotsong e re bolella eng ka semelo sa mohiri. (2)

2.4 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang. Ngola tlhaku (A–D) feela pela nomoro, o be o fane ka lebaka la karabo ya hao.

Polelo ena, 'Ke kgwedi tse robedi Sello a lelekilwe mosebetsing. Le kajeno o ne a eso ka a fumana mosebetsi,' e bontsha ...

- A tharahano.
- B sehlohlolo.
- C kgolo ya ditaba.
- D mothipoloho.

(2)

- 2.5 Sepheo sa mongodi sa ho sebedisa karaburetso ya pono seratswaneng sa bobedi qotsong ke sefe? (2)
- 2.6 Sello ke mophetwa ya sephara kapa ya tjhitja? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 2.7 Bolela kamoo monga faboriki a fetotseng semelo sa Sello kateng. (2)
- 2.8 Ke ketsahalo efe palekgutshweng e dumellanang le maele aa, 'Mamello e tswala katleho', o itshetlehile ka molwantshuwa? (2)
- 2.9 Ketsahalo ee, 'Ramosebetsi o ne a eme hekeng, a halefile hoo a neng a kgephotsa makweba ka hanong ha a bona Sello,' e qholotsa maikutlo a jwang ho wena? (2)
- 2.10 Na taba ya Sello ya ho fellwa ke mosebetsi e thusitse ho hodisa kgohlano? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[20]**MATSHWAO A KAROLO YA A: 40**

KAROLO YA B: DITSHOMO**BOKGELEKE BA BASOTHO – R Moeketsi****POTSO YA 3: 'NKOLOBE'**

Bala qotso ena ebe o araba dipotso tse itshetlehleng hodima tshomo kaofela ha yona.

TEMA YA C

Ba re e ne e le mosadi, mme yena a na le bothata bo tsejwang ke yena a le mong. Yaba mosadi enwa o roma e mong wa bashanyana ba hae ho ya mo kopela setlhare ho malomae. Moshanyana a ya. A fihla. A kopa setlhare seo. Yaba malomae o a mo fa ... Tseleng a se ja, ... Ha a fihla lapeng ho mmae, a fihla a bua leshano a re setlhare ha se yo.

5

... 'Ebe ke eng sena se etswang thabeng ka difi tsatsi le letsatsi?' A ipotsa. Yaba o ikaraba ka hore le yena a ye mme a inwese ka nkgo. Yaba o pota thaba ka nqa e nngwe mme a fihla a ipata hantle moo yena a bonang moholwane teng feela yena a sa bonahale. A bona tsohle, mme a utlwa tsohle. A tshoha haholo.

... Mmae a makala haholo: 'Ngwana? Jwang? Ngwana wa moshanya? Thabeng? Jwang? Ruri mehlolo ke dinoha, mesenene ke batho. Oo jwale ke a hopola. Ke setlhare seo ke neng ke mo romile ho ya nkopela ho malomae.'

10

... Ke tshomo ka mathetho.

[E qotsitse le ho lokiswa ho tswa bukeng ya *Bokgeleke ba Basotho*, R Moeketsi, 1993: 15, 17]

- 3.1 Qolla makgetha A MABEDI a tshomo a hlahellang qotsong ena, o be o fane ka mohlala ho tiisa karabo ya hao. (4)
- 3.2 Ke mang eo e leng molwantshuwa tshomong ee? Fana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 3.3 Ke eng seo moshanyana ya neng a ronngwe ho ilo se kopa ha malomae? (1)
- 3.4 Fana ka mofuta wa kgohlano seratswaneng sa pele oo mongodi a o totobaditseng qotsong mme o tshehetse karabo ya hao ka mohlala. (2)
- 3.5 Mantswe ana a latelang a ipheta hararo tshomong. Bonono boo bo bitswa eng? Matla a bona ke bofe tshomong?
- 'Lla, lla re utlwe Nkolobe,'
'Lla, lla re utlwe Nkolobe,'
'Lla, lla re utlwe Nkolobe,' (2)

3.6 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang. Ngola tlhaku (A–D) feela pela nomoro.

Polelo ena, 'a inwese ka nkgo' e hlahang seratswaneng sa bobedi e bolela ho ...

- A ikgodisa.
- B belaela.
- C tshepahala.
- D tshoha haholo.

(1)

3.7 Ke ketsahalo efe qotsong e totobatsang sehlohlolo sa tshomo?

(2)

3.8 Na ho na le moo mongodi a totobaditseng mothinya o sa lebellwang tshomong ee? Tiisa karabo ya hao ka mohlala.

(2)

3.9 Ha e ne e le wena o ronngwe ke motswadi, na o ne o ka etsa se entsweng ke moshanyana? Fana ka lebaka la karabo ya hao.

(2)

3.10 Ke eng seo o ithutileng sona ka tshomo ee?

(2)

[20]

LE

POTSO YA 4: 'DITOKOTOKO'

Bala qotso ena, ebe o araba dipotso tse itshetlehileng hodima tshomo kaofela ha yona.

TEMA YA D

Ka le leng la matsatsi, ha mmae a ya sedibeng, yaba o kopa matsalae ho tla mo salla le ngwana. Nkgono a thaba haholo hobane ona ke monyetla wa hore a phethe merero ya hae e ditshila. Yaba nkgono o nka setloholo o ya le sona ha hae. A fihla a nka thipa a se poma maoto le matsoho, yaba o pata ditho tsena hole, ngwana a ntse a lla moo ha bohloko.

5

... Yaba nkgono o re: 'Ntshepise hore ha nka o neha maoto le matsoho o tla mpha dijo ke je.' Ditokotoko a re: 'Ke a o tshepisa nkgono.' Yaba nkgonwae o a tsamaya o ya ntlong ya hae. Jwale o kgutla le maoto le matsoho a Ditokotoko mme o a a kgwesa.

... Ha ba re mahlo tloha, ba bona Ditokotoko motsheo mane mme a na le maoto le matsoho. Ba hlollwa.

10

... Ntata Ditokotoko o ne a halefile haholo ha a hopola hore moloi enwa ke mmae. Yaba ba a mmatla, ba a mmatla ...

... Ke tshomo ka mathetho.

[E qotsitse le ho lokiswa ho tswa bukeng ya *Bokgeleke Ba Basotho*, R Moeketsi, 1993:19–21]

- 4.1 Bolela seo nkgono a se etsang ha batho ba le siyo lapeng. (1)
- 4.2 Sepheo sa mongodi sa ho sebedisa karaburetso ya kutlo seratswaneng sa pele qotsong ke sefe? (2)
- 4.3 Qwaketsano e hlahellang qotsong e re bolella eng ka semelo sa nkgono? (2)
- 4.4 Hlwaya iketsahalo E LE NNGWE feela eo mongodi a bontshang kgolo ya kgohlano ka yona ka hare ho tshomo ena. (1)
- 4.5 Ke kgohlano ya mofuta ofe e bonahalang qotsong? Fana ka mohlala ho tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 4.6 Nkgono ke mophetwa ya sephara kapa ya tjhitja? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

4.7 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang. Ngola tlhaku (A–D) feela pela nomoro. Tiisa karabo ya hao ka lebaka.

Polelong ena, 'Ho monate jwang ho ba le maoto a hao le matsoho a hao' mongodi o totobatsa eng tshomong? Tshehetsa karabo ya hao:

- A Mothipoloho
- B Tharollo
- C Poloto
- D Tlhekelo

(2)

4.8 Bolela kamoo nkgono a fetotseng semelo sa Ditokotoko kateng.

(2)

4.9 Ke ketsahalo efe tshomong e dumellanang le maele ana, 'Moloi ha a mele ditshiba,' o itshetlehile ka molwantshi?

(2)

4.10 Ketsahalong ena, 'Ntata Ditokotoko o ne a halefile haholo ha a hopola hore moloi enwa ke mmae,' e qholotsa maikutlo a jwang ho wena?

(2)

4.11 Na o ne o ka thabela hore nkgono wa Ditokotoko e be nkgono wa hao? Fana ka lebaka la karabo ya hao.

(2)

[20]**MATSHWAO A KAROLO YA B:****40**

KAROLO YA C: MEQOQO**PELONG YA KA – SM Mofokeng****POTSO YA 5: 'TJHELETE'**

Bala qotso ena, ebe o araba dipotso tse itshetlehleng hodima moqoqo kaofela ha wona.

TEMA YA E

Hoba e matla tjhelete, ngwaneso. Ba tsebang ba re e a bua. Ha se feela batho ba bangata ba sebetsa ha boima. Ha se hore ba rata, ba mpa ba leka hore ba be le e ngatanyana. Ba bang ba bile ba qetella ba sebetsa mesebetsi e itseng, eo pelo tsa bona di sa e rateng.

... Ke itse batho ba bangata ba sebetsa ha boima moo ba habileng hore ba mpe ba be le tjhelete e ngata. Empa ho ba bangata ekare ha se bile ha se nnete hore ha o sebetsa haholo ka mehla o tla ba le tjhelete e ngata. 5

... Ya bileng meharo a e bokella ka mekgwamekgwa e mengata e lokileng le e sa lokang, o dula a le matswalong nako ena kaofela. O tshohile batho ba bang, hobane o se a ntse a nahana hore le bona ba lakatsa ho e hlotha ho yena. 10

[E qotsitse le ho lokiwsa ho tswa bukeng ya *Pelong ya ka*, SM Mofokeng, 1962: 103, 106]

- 5.1 Moleng wa pele mongodi o re, 'Ho ba e matla ngwaneso.' Ke eng e matla? (1)
- 5.2 Qolla mohlala O LE MONG qotsong moo mongodi a sebedisitseng sekapuo sena, 'mothofatso' o be o bolele tshusumetso ya sona mantsweng a hae. (2)
- 5.3 Lokodisa ditaba tse ka masakaneng ho ya ka tatelano ya kamoo di hlahellang kateng.
(Ho bona tjhelete e fela e mpa e le moputso wa mosebetsi oo. Batho ba bangata ba sebetsa ha boima moo ba habileng ho ba le tjhelete e ngata. Ya bileng meharo a e bokella ka mekgwamekgwa e mengata e sa lokang.) (1)
- 5.4 Mongodi o bapisa tjhelete le kgomo moqoqong ona. Ha e le tjhelete le kgomo ke efe e molemo? Fana ka lebaka. (2)
- 5.5 Bolela diketso TSE PEDI tseo mongodi a reng batho ba ka di etsa hore feela ba fumane tjhelete. (2)
- 5.6 Fana ka mofuta wa kgohlano o hlahang qotsong. Tiisa karabo ya hao ka lebaka. (2)

- 5.7 Dumellana le polelo e latelang o ipapisitse le ditaba tsa moqoqo ona. Fana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
Tjhelete ke makgonatsohle.
- 5.8 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang. Ngola tlhaku (A–D) feela pela nomoro. (2)
Polelong ee, 'ba lakatsa ho e hlotha ho yena,' mongodi o bolela ho ...
- A nka tjhelete.
B boloka tjhelete.
C bala tjhelete.
D ba le tjhelete. (2)
- 5.9 Bolela sesosa sa ho ipolaela tjhelete kamora hore o be le yona. (2)
- 5.10 Na sehlooho sa moqoqo 'tjhelete' se dumellana le ditaba tsa teng? Fana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 5.11 Ke molaetsa ofe oo mongodi a o fetisetsang ho babadi ka moqoqo oo? (2)
[20]

LE

POTSO YA 6: 'HLAHLOBO'

Bala qotso ena, ebe o araba dipotso tse itshetlehileng hodima moqoqo kaofela ha wona.

TEMA YA F

Ke sa hopola hantle ha ke utlwa lebitso la ka le bitswa mme re emiswa ka ntle. Re bolellwa hore re bale. Ke hopola hantle hore hona mohlang oo ke ne ke bone ditlhaku e se e le mantswe mme ke a bala ha bonolo.

... Mantsiboya ka makala ho qeta ha ke utlwa porinsipala e bolella mme hore le nna ke tla hloka buka ya padiso. Lesela le ne le se le wele. Ke se ke fetile hlahlobo ya pele. 5

... Ka matsoho a thothomelang, ka mangole a kgwehlang, ka ho phefumoloha ho tshwanang le ha ntja e qeta ho matha; e, le ka mahlo a tletseng dikgapha tse tshesane, o bula koranta e tshwereng mabitso. Oho, ekaba ... ekaba ... o qala hape ho batla hobane ha o a le bona la hao lebitso.

... Ho setse hlahlobo eo e sa leng e qaleha kgale ha o hlaha, e tla fela mohla o shwang. 10

[E qotsitse le ho lokiswa ho tswa bukeng ya *Pelong ya ka*, SM Mofokeng, 1962: 64–65, 68, 69]

6.1 Kgetha karabo e nepahetseng ka masakaneng polelong e latelang, Seratswaneng sa ho qetela sa qotso, 'Ho setse hlahlobo eo e sa leng e qaleha kgale ha o hlaha,' e bontsha (tlhekelo, tharahano, phethelo). (2)

6.2 Ke diketsahalo dife TSE PEDI tse hlahang qotsong tse totobatsang hore diketsahalo tsa moqoqo ona ke tsa mehleng ena? (2)

6.3 Mongodi o bontsha kgohlano ya ka hare qotsong ee jwang? (2)

6.4 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang. Ngola tlhaku (A–D) e nepahetseng feela pela nomoro. Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka.

Ka polelo e latelang mongodi o bolela eng?

'Empa mohlang oo ke a bona e ne e le hona mohla ho elang mahlong mona.'

A A hlakelwang hantle

B A bonang hantle

C A elellwang hantle

D A utlwisisang hantle (2)

- 6.5 Tumelo eo mongodi a e hlahisitseng moqoqong ona ke efe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 6.6 Dumellana le polelo e latelang ka ho qolla mohlala ho tswa qotsong.
Diketsahalo tsa qotso ee di etsahalla sebakeng sa ditoropo. (2)
- 6.7 Hobaneng ha mopheti wa ditaba a re bolella hore porinsipala a re o tla hloka buka ya padiso? (2)
- 6.8 Ha e ne e le wena o utlwa porinsipala a bolella motswadi wa hao hore o hloka buka ya padiso o ne o tla ikutlwa jwang? Fana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
- 6.9 Na sehlooho see, 'Hlahlobo,' se dumellana le ditaba tsa teng? Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 6.10 Na mongodi o nepile ha a hatella hore 'Ka ntle ka kwana o utlwa hore ngwana batho o ile a ba a itshenya,' ha a bua ka hlahlobo. Fana ka lebaka la karabo ya hao. (2)

[20]

MATSHWAO A KAROLO YA C: 40
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 40